

تحلیل انتقادی دیدگاه حکیم غروی اصفهانی

درباره مراتب تجلیات

مصطفی عزیزی علویجه^(۱)

چکیده

یکی از ساحت‌های معرفتی حکیم غروی اصفهانی، دیدگاه عرفانی و شهودی او در دو عرصه عملی و نظری است. محقق اصفهانی بر پایه مبانی حکمت متعالیه، دیدگاهی بدیع در باب مراتب تعینات و تجلیات حق تعالی مطرح نموده است؛ او بجای «وحدت شخصی وجود» بر «وحدت تشکیکی وجود»، بجای «تجلی و ظهورات» بر «وجود رابط و اضافه اشراقیه» و بجای «اطلاق مقسمی» بر «بسیط الحقیقه و صرف الوجود» تأکید دارد. حکیم اصفهانی برای حقیقت وجود سه اعتبار و تعین ترسیم میکند: الف) مرتبه «بشرط لا» از قیود عدمی یا صرف الوجود، ب) مرتبه «لا بشرط» از حدود امکانی یا فیض مقدس، ج) مرتبه «بشرط شیء» یعنی اثر فعل حق تعالی. این تقسیم‌بندی با آنچه در عرفان نظری مطرح است، متفاوت می‌باشد. در این پژوهش، ابتدا مراتب تجلیات از دیدگاه محقق اصفهانی تحلیل میشود و سپس مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد.

کلیدواژگان: تعین، تجلی، صرف الوجود، وحدت شخصی، وحدت تشکیکی، غروی اصفهانی.

مقدمه

برخی از شخصیت‌های برجسته و دارای نبوغ که در زمینه‌های گوناگون علمی صاحب‌نظر هستند، بدلیل شهرت در یک موضوع علمی خاص، سایر ابعاد فکری و اندیشه‌یی آنها مغفول و تحت الشعاع قرار می‌گیرد. یکی از این نوادر، فقیه، اصولی، فیلسوف و عارف نام‌آور حوزه نجف، حکیم غروی اصفهانی است. وی در دو زمینه عرفان نظری و عرفان سلوکی و عملی دارای نظریات و دیدگاه‌های ارزشمند و بدیعی می‌باشد که میتوان آنها را از لابلای نوشته‌های متعدد ایشان بدست آورد. بعنوان نمونه در کتاب تحفة الحکیم و نیز در مکاتباتی که میان او و سید احمد کربلایی رد و بدل شده و با عنوان توحید علمی و عینی منتشر گردیده، و حتی در خلال مباحث اصولی و بویژه در کتاب وزین نه‌ایه الدرایه، و نیز در دیوان اشعار ایشان میتوان به اندیشه‌های عرفانی این عارف واصل، دست یافت. شایان ذکر است که مکاتباتی میان عارف کامل سید احمد کربلایی و حکیم غروی اصفهانی، درباره تفسیر دو بیت شعر از منطق الطیر عطار صورت گرفته که از جهات مختلفی اهمیت دارد.

* تاریخ دریافت: ۹۹/۲/۲۲ تاریخ تأیید: ۹۹/۸/۱۰ نوع مقاله: پژوهشی

(۱). دانشیار جامعه المصطفی، قم، ایران؛ mostafa.alavijeh@gmail.com